

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Vrijheid blijheid - Enige vrij-blijvende mijmeringen bij het afscheid van Carel Stolker

Lawson, R.; Sombroek-van Doorm, M.; Leun, J. van der; Ellian, A.; Boom, W. van

Citation

Lawson, R. (2021). Vrijheid blijheid - Enige vrij-blijvende mijmeringen bij het afscheid van Carel Stolker. In M. Sombroek-van Doorm, J. van der Leun, A. Ellian, & W. van Boom (Eds.), *Cum Suis: Vriendenboek Carel Stolker* (pp. 255-264). Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3463997>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3463997>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

VRIJHEID BLIJHEID – ENIGE VRIJ-BLIJVENDE MIJMERINGEN BIJ HET AFSCHIED VAN CAREL STOLKER

*Rick Lawson*¹

EEN DOORWAAKTE NACHT

Het is de nachtmerrie van de universitaire bestuurder. Ergens, in een van de vele instituten die de universiteit rijk is, wordt een conferentie georganiseerd. Heel zachtjes ontstaat het gedoe. Het conceptprogramma vermeldt een spreker die door sommigen op handen wordt gedragen, maar door anderen verguisd. Alleen al het idee dat deze spreker straks het woord zal voeren roept oude tegenstellingen op. En nieuwe emoties. Een mailtje naar een andere beoogde spreker – wil jij wel op één platform met die kerel zitten? Een toevallige ontmoeting met de organisator bij het koffieapparaat. Er wordt wat gekletst, het woord “omstreden” valt, de mogelijkheid van een studentenprotest komt langs, en al snel ligt er een aangepast programma – zonder de gewraakte spreker. Die laat het er natuurlijk niet bij zitten, ook hij heeft een achterban. Al die tijd weet de universitaire bestuurder van niets, er worden zoveel conferenties georganiseerd. Het tamelijk obscure vakgebied kent hij alleen vanuit de verte; nooit hoorde hij iets over de oude stammenstrijd die nu weer aan de oppervlakte komt. Maar dat verandert al snel. Een wakkere verslaggever van het universitaire weekblad vangt een gerucht op, vermoedt – terecht – een rel met potentie. Op dat moment zijn we nog maar één tweet verwijderd van Kamervragen, hoofdredactionele commentaren in de landelijke pers, hoofdschuddende commentatoren op de televisie. Tussen hen in de rector van dienst, die het allemaal mag komen uitleggen.²

Het is de nachtmerrie van de universitaire bestuurder – maar Carel Stolker mag je voor dit soort kwesties altijd wakker maken. Hier komen immers twee thema's samen die hem zo na aan het hart liggen: het eeuwige vraagstuk hoe je een universiteit in goede banen leidt en het vrije academische debat.

---

1 Prof. dr. R.A. Lawson, Europa Instituut, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit Leiden.
2 Allemaal min of meer waar gebeurd, in Oxford: R. Goodall, “Oxford college warned over restricting free speech”, op theboar.org, 17 april 2020.

MORGENSTOND

Het leven is mij gunstig gezind geweest: ik heb de prachtige carrière van Carel van nabij mogen meemaken. Het toeval bracht me in het voorjaar van 2001 naar de zonnige achtertuin van het Meijers Instituut, dat toen over een eigen gebouwtje aan de Witte Singel beschikte. Enigszins verbluft betrad Carel de overigens verlaten tuin: interim-decaan Theo Quené had hem zojuist gevraagd als vicedecaan zitting te nemen in het faculteitsbestuur. Zo is het allemaal begonnen. Althans, Carel was op dat moment al hoogleraar-directeur van het Meijers Instituut, maar het echte bestuurswerk begon toen en daar.

Hij was natuurlijk zeer vereerd met de uitnodiging van Quené, maar aarzelde. Zijn portefeuille zou weliswaar het onderzoek betreffen – een onderwerp waarin hij inmiddels goed thuis was – maar hij besepte dat zijn verantwoordelijkheid veel groter zou zijn. De faculteit verkeerde destijds immers in zwaar weer en had een grote reorganisatie in het vooruitzicht. Met dat doel was oud-SER-voorzitter Quené naar Leiden gehaald, en het was glashelder dat hij en zijn medebestuurders een aantal uiterst pijnlijke beslissingen zouden moeten nemen. Na enig wikken en wegen besloot Stolker die taak niet uit de weg te gaan. Een bijzonder intensieve periode volgde.

Een nieuwe interim-decaan van buiten de eigen organisatie, Hans Blok, gaf daarna leiding aan de wederopbouw van de faculteit. Stolker bleef aan als vicedecaan – en bouwde zoveel krediet in de faculteit op dat hij in 2005 werd benoemd tot eerste ‘gewone’ decaan na de reorganisatie. Die functie vervulde hij met verve. Onder zijn leiding kwam de faculteit al gauw weer tot bloei. Ondergebracht in een prachtig gebouw, met nieuwe onderwijsprogramma’s, en achter de schermen een effectief bestuur, wist de faculteit al snel weer hoge posities te heroveren in de verschillende *rankings*.

Het is nuttig bij deze episode stil te staan: zij leert ons veel over Carel. In de zomer van 2001 werd duidelijk dat hij zijn verantwoordelijkheid neemt en bereid is persoonlijke (onderzoeks)interesses ondergeschikt te maken aan het algemeen belang. Van de ervaren rot Quené viel enorm veel te leren en Carel toonde zich een getalenteerde leerling. De reorganisatie dwong tot het maken van strategische keuzes, het verwerven van draagvlak, het vasthouden aan een eenmaal ingezette koers zonder de menselijke kant uit het oog te verliezen: voor sommige collega’s pakte de reorganisatie heel slecht uit. Het werk bleek hem op het lijf geschreven. En hoewel er buitengewoon succesvolle jaren zouden volgen als bestuurder van de juridische faculteit en de universiteit, zou het me niet verbazen als Carel juist die eerste jaren het meest bijzonder heeft gevonden.

In de loop der tijd ontwikkelde Carel zijn eigen, tamelijk onnavolgbare stijl als bestuurder. Informeel, naturel, authentiek, vol humor; blij in de meest ruime zin van het woord. Hij zoekt zijn collega’s op en verbindt, is daadwerkelijk geïnteresseerd in het wel en wee van ‘zijn’ mensen – maar verliest daarbij het beleid niet uit het oog en weet knopen door te hakken als dat nodig is. Als decaan

deed hij zoveel meer dan besturen: hij slingerde het debat aan over de vraag in hoeverre de rechtsgeleerdheid ook een wetenschap is, reflecteerde op de kwaliteit van het juridische onderwijs – en vergat intussen niet op kraamvisite te gaan bij de medewerker die net gezinsuitbreiding had gekregen. Ik vermoed dat zijn ouders hem *Care* hebben genoemd, en dat die “I” (van Leiden, uiteraard) er later is bijgekomen.

Kenmerkend voor zijn gedrevenheid is dat Carel na afloop van zijn decanaat onverdroten dóórging. Hij sloot zich op in een kamertje op de Sterrewacht (een heel mooie kamer, dat wel) en zette zich aan het schrijven. Hij vergeleek zijn eigen ervaringen met de organisatie van een faculteit, de inrichting van het onderwijs, het stimuleren van het onderzoek met de praktijk in andere landen. Zijn bevindingen legde hij neer in een bijzondere monografie, *Rethinking the Law School*, uitgegeven in Cambridge. Verplichte kost voor decanen in binnen- en buitenland.

Het boek was nog maar nauwelijks af toen hij, in 2013, werd benoemd tot rector magnificus en voorzitter van het college van bestuur van de Universiteit Leiden. Ik was Carel inmiddels opgevolgd als decaan van de juridische faculteit – en deelde de zorg van menigeen toen duidelijk werd dat hij de zoveel grotere en complexere organisatie van de universiteit tegemoet trad met dezelfde flair, warmte en tomeloze inzet waarmee hij zijn eigen juridische faculteit had geleid. Zou hij dat wel kunnen volhouden? Carel wilde iedereen leren kennen! En dat is hem nog gelukt ook. Waarschuwingen van zijn oude strijdmakker Erwin Muller (“Carel, geen micromanagement!”) hadden geen vat op hem.³ En dus geeft hij beleefd antwoord aan de alumnus die zich na een aantal succesvolle jaren in het buitenland tot de rector wendt met de mededeling dat hij wel beschikbaar is voor een leerstoel, en raadt hij zijn decaan aan om desnoods een taxi te nemen als de trein hem niet op tijd bij een vergadering in Delft kan brengen.

Inmiddels zijn ruim zeven jaar verstreken. De combinatie van rector en voorzitter moet loodzwaar zijn, maar Carel slaagt erin zichzelf te blijven. Ogenschijnlijk moeiteloos weet hij zijn internationale contacten te onderhouden, deel te nemen aan allerlei debatten, zijn mensen in het zonnetje te zetten, tussendoor allerlei appjes en mailtjes te beantwoorden, tijd vrij te maken voor studenten, voor Den Haag en, *last but not least*, voor Leidens Ontzet. In de koets met de burgemeester en de voorzitter van de 3 October Vereeniging, met hoge hoed en jacquet, bereikt zijn toch al brede grijns nieuwe afmetingen.

---

3 Om te voorkomen dat dit stuk in een hagiografie ontaardt, maak ik toch ook melding van een zekere onthechtheid (de term wereldvreemd klinkt net weer wat te zwaar) – de prijs die onze Grote Baas moest betalen voor zijn niet aflatende werkzucht. In 2014, toen de wereld in de ban was van de serie *Game of Thrones* stuurde Carel zo’n mailtje van 23:47 uur: “Ja! The game! Ik zie het ineens overal opduiken. Het is toch een soort van Ganzenbord?? ;-)”

IN DE MIDDAG HIER EN DAAR EEN (ONWEERS)BUI

Bij zo'n beminnelijke man zou je niet direct denken aan "de rector die de bliksem laat inslaan". Dat klinkt toch meer als Zeus die, vanaf de Olympus, zijn bliksemschichten in het rond slingert om de boel in het gareel te houden. Zo is Carel niet, zelfs niet nu hij zijn baard laat staan. Toch was dat de kop die Elsevier Weekblad meegaf aan een uitgebreid portret dat in de zomer van 2018 verscheen.⁴ De edele trekken van onze chef sierden bij die gelegenheid ook meteen de omslag van Elsevier Weekblad. In een kennelijke poging de oplage van die week een *boost* te geven, had de redactie er de intrigerende titel "de eenzame strijd van rector Carel Stolker" aan mee gegeven. Carel zal er wellicht met enige gêne naar hebben gekeken.

Bliksems, eenzame strijd – wat was hier aan de hand? De directe aanleiding voor het artikel was Carel's diesrede van 2018, die aan de academische vrijheid was gewijd. Die rede, die ook als artikel in de Volkskrant werd gepubliceerd, kreeg nogal wat aandacht.⁵ Het was bepaald niet voor het eerst dat Carel liet merken hoezeer het Leidse motto '*praesidium libertatis*' voor hem leidend is. "Het begint aan de universiteit met academische vrijheid, en daar moet je radicaal in zijn", aldus Stolker in een interview met *Science Guide* in maart 2019. "In Leiden stellen we drie eisen: er moet ruim voldoende gelegenheid zijn voor open debat, je houdt je als spreker aan de wet en de eisen van wetenschappelijke integriteit, en als universiteit garandeer je de fysieke vrijheid van eenieder". En verder moet iedereen maar op de zeepkist: "laat de bliksem maar inslaan".

Het beeld van die bliksem ontleende Carel aan de geschiedenis van zijn, onze, eigen universiteit. Al vanaf haar oprichting had zij de diversiteit van opvattingen tot de kern van haar benoemingenbeleid gemaakt, zo hield Carel zijn publiek voor tijdens de viering van de 443^e dies natalis.

"In de zestiende en de zeventiende eeuw zorgden de curatoren van onze universiteit er nauwgezet voor om de verschillende wetenschappelijke scholen in het curriculum aan het woord te laten en de tegenstelling op te zoeken in plaats van te maskeren. (...) Zo vloeyde de strijd tussen Arminius en de Vlaming Gomarus, een strijd die stad en universiteit uiteindelijk wel tot op het bot zou verdelen, voort uit gerichte benoemingen."⁶

---

4 Gloerich 2018.

5 Stolker 2018. Een vertaling in het Engels verscheen op de homepage van Times Higher Education.

6 Carel verwees hier naar de universiteitsgeschiedenis van Otterspeer 2008, p. 58 e.v.

Dat deden de curatoren allereerst ter bevordering van de kennis: de debatten voedden de discussie over fundamentele wetenschappelijke discussies. Dat was natuurlijk cruciaal voor een universiteit. Maar daarnaast vormden ze een ‘bliksemafleider’ waar de bliksem van de discussie weliswaar insloeg, maar tegelijkertijd onder controle kon worden gebracht.

Dat is, aldus nog steeds Carel Stolker in 2018, een traditie die universiteiten ook vandaag moeten koesteren. In Leiden zeggen we het zo:

“Onze universiteit staat voor vrijheid van geest, van denken en spreken, en voor een ongebonden ontwikkeling van onderzoek en onderwijs. Zij is een vrijplaats waar iedere vraag gesteld kan worden en in vrijheid beantwoord. Onze academici laten zich daarbij leiden door de hoogste ambities van kwaliteit en wetenschappelijke integriteit. Deze houding brengt de universiteit ook haar studenten bij. De universiteit draagt een maatschappelijke verantwoordelijkheid. Zij zet zich in voor het ontwikkelen, verspreiden en toepassen van wetenschappelijke kennis en is een betrouwbaar baken in het nationale en internationale maatschappelijke en politieke debat.”

En hij vervolgde:

“Daarom ben ik blij met onze wetenschappers die zich behalve in het wetenschappelijke debat, ook in het maatschappelijke en politieke debat storten, en ben ik blij met de vrijheid die wij ze als universiteit laten. Heel wat landen kennen die vrijheid voor hun wetenschappers niet, of niet meer, zoals in Turkije, of zoals CEU in Hongarije.”

En dan komt de befaamde zin: “Laat de bliksem maar inslaan”.⁷

Intussen is niet alleen de bliksem van belang, maar ook het controleren ervan.

“Als bestuurder van deze universiteit”, zo betoogde Carel, “hoor ik principieel geen bestuurlijke bemoeienis te hebben voor de inhoud van het debat, maar wel draag ik de verantwoordelijkheid om het debat vorm te geven en zo de onderlinge strijd te beheersen. Want zonder dat kan het niet, en zou de gemeenschap schade oplopen. Voor een rector of de decaan van een faculteit is er daarom niets mooiers dan dat twee tegenpolen de strijd aangaan, maar in een omgeving die tot debat uitnodigt.”

---

7 Carel verwees hier naar Martijn van Calmthout, “Wetenschappers moeten zich nadrukkelijker melden in het maatschappelijke debat. Juist nu heeft het debat wetenschappers nodig, ook rechtse”, de Volkskrant 9 december 2017. Editorial Scientific American, February 2018, “Universities Should Encourage Scientists to Speak Out about Public Issues. When universities discourage scientists from speaking out, society suffers”, February 2018.

ENIGE VRIJ-BLIJVENDE MIJMERINGEN BIJ HET VALLEN VAN DE AVOND

Dit korte stukje kan geen recht doen aan alles wat Carel rond het thema academische vrijheid naar voren heeft gebracht. Maar de centrale boodschap is helder: het heeft geen zin om je slechts met gelijkgezinden te omringen. Vandaag de dag zijn er, ik probeer het maar in mijn eigen woorden te zeggen, al te veel mensen die elk in hun eigen spelonk enorm tekeer gaan; ze horen hun echo zo vaak dat ze er zelf in gaan geloven. Op de universiteit moet je juist openstaan voor andere ideeën en perspectieven; alleen zo kom je verder. Academische vrijheid en diversiteit gaan hand in hand. En ook pluralisme, tolerantie en ruimdenkendheid horen erbij.⁸

Dat brengt ons op een ander geliefd thema van Carel: *serendipity*. Met een divers samengestelde omgeving vergroot je de kansen van dat tere en ongrijpbare proces van inspiratie, de onverwachte inval. Die dimensie, die van de oprechte nieuwsgierigheid, dreigt al gauw het onderspit te delven in een schreeuwerige samenleving waarin de aandacht vooral uitgaat naar wie er een plaatsje op het podium krijgt om het eigen gelijk uit te venten. Voor Carel is juist ook die *serendipity* belangrijk. Hoe bevorder je creativiteit? In zijn boek over de juridische faculteit besteedt hij uitgebreid aandacht aan het creëren van een – het is niet te vertalen – *serendipitous microenvironment*: “the likelihood of creativity increases strongly if the group is (...) heterogeneous”⁹

Dat betekent dus ook diversiteit bij benoemingen – qua leeftijd, geslacht, disciplinaire achtergrond, eerdere werkervaring. Hoe staat het met diversiteit qua politieke kleur? Begin 2018 nam de Tweede Kamer een motie-Duisenberg/Straus aan waarin het belang van “het vrije woord binnen de wetenschappelijke waarheidsvinding” werd onderstreept. Dat lijkt geen probleem, eerder een open deur – wie is er nu tegen het vrije woord? Maar de Kamer vroeg ook om een nadere beschouwing van de KNAW naar mogelijke “zelfcensuur en beperking van diversiteit van perspectieven in de wetenschap”. Dat gaf de motie toch een andere lading. Op de achtergrond speelde een uit de VS overgewaaide klacht dat er sprake zou zijn van linkse (in de VS: *liberal*) vooringenomenheid. Het debat leidde, behalve tot een KNAW-rapport, tot een hoop tumult: een “meldpunt”, een petitie van verontruste wetenschappers. Zoals dat met dit soort kwesties gaat: de discussie luwt, en laait dan weer in alle hevigheid op.¹⁰

8 Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens noemde – al in 1979 – juist drie begrippen als noodzakelijke voorwaarden voor een democratische samenleving: Handyside t. VK (no. 5493/72), r.o. 49.

9 Stolker 2014, op p. 331.

10 Zie ook: Van Berkel en Van Bruggen 2020, met specifieke aandacht voor de motie en de onmiddellijke nasleep ervan op p. 201-209.

In afwachting van de volgende piek zou ik er dit over willen opmerken. Als ik mij beperk tot de Leidse Juridische Faculteit zie ik geen feitelijke grondslag voor een verwijt van linkse (of rechtse) vooringenomenheid. De vijf collega's die, naast hun baan in Leiden, deel uitmaakten van de Eerste Kamer, behoorden tot vijf verschillende partijen. Net als de vier anderen heeft ook Paul Cliteur – op dit punt heel kritisch – altijd alle ruimte gehad om te publiceren over de onderwerpen die hij belangrijk vond, zijn colleges naar eigen inzicht in te richten, en promovendi aan te trekken en te begeleiden. Hij was jarenlang de wetenschappelijk directeur van ons instituut voor metajuridica en hij heeft, opnieuw jarenlang, een van onze facultaire onderzoeksprogramma's geleid. Aan Thierry Baudet, één van Paul's promovendi, is nooit een strobreed in de weg gelegd als het om zijn eigen academische vrijheid ging. Als ik hier over mijn eigen ervaring mag spreken: toen ik eenmaal had ontdekt dat hoe kritisch Thierry keek naar het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, heb ik hem prompt jaarlijks uitgenodigd in mijn collegeserie over het EVRM. Thierry kreeg dan alle ruimte om de studenten te komen uitleggen wat er allemaal mis was met het Straatsburgse Hof. Beter dat Thierry het zelf kwam vertellen, dan dat ik zou proberen zijn kritiek te vertolken. Voor de studenten waren dat uiteraard boeiende bijeenkomsten, die echt tot discussie en reflectie aanzetten.

En zo organiseren we debatten tussen de Hongaarse ambassadeur in Nederland en de voorzitter van het Hongaarse Helsinki Comité. En als EP-lid Judith Sargentini een lezing komt geven over haar inspanningen om de rechtsstaat in Hongarije te redden, krijgt ook de Hongaarse minister van Buitenlandse Zaken de gelegenheid om zijn kijk op de zaak te belichten. Uiteraard in beide gevallen met de mogelijkheid voor debat. Zo moet het gaan, en zo gaat het ook.

“Een faculteit is nooit af”, zo hield Douwe Breimer mij voor toen ik in 2011 in de voetsporen van decaan Stolker trad. Ik vond dat toen een vrij verontrustende gedachte, maar inmiddels weet ik dat Douwe gelijk heeft. Er zijn altijd weer nieuwe vragen, en de oude vragen blijken slechts zelden van een antwoord voorzien dat ook op de langere termijn blijft overtuigen. Ik neem de gelegenheid te baat om nog kort wat te mijmeren over de academische vrijheid.

Een interessant vraagstuk deed zich in 2015 voor. Een Scandinavische universiteit had het initiatief genomen om een verbond van universiteiten tegen de doodstraf op te richten. De vraag was of Leiden wilde aanhaken. Aan weerzin tegen de doodstraf ook in Leiden geen gebrek. Maar moet een universiteit als zodanig het standpunt innemen dat de doodstraf verwerpelijk is? Het klinkt heel flink, maar wat betekent het? Zelf passen we dergelijke straffen uiteraard niet toe. Betekent het dan dat we voortaan alleen nog maar argumenten tegen de doodstraf opschrijven en aan onze studenten voorhouden? Dat we a priori geen discussie meer willen voeren over de voors en tegens van de doodstraf? Hoe verhoudt dat zich tot de wens om aan te zetten tot kritische reflectie? En natuurlijk krijg je dan ook allerlei vervolgvragen: spreken we ons ook uit tegen foltering (en zo niet, zijn we dan soms vóór foltering?), voor of juist tegen de

Armeense genocide, tegen de Auschwitz-ontkenners, tegen mensenhandel, tegen de bezetting van de Palestijnse gebieden; wat vindt de universiteit eigenlijk van de wijze waarop corona wordt bestreden etc. etc.? Het lijkt al met al beter dat onze onderzoekers zelfstandig over al die onderwerpen denken en schrijven. Maar tegelijkertijd zijn er ruim dertig universiteiten die zich wél bij het antidoodstrafverbond hebben aangesloten; daar is de afweging dus anders uitgevallen.¹¹

Een heel andere kwestie, die steeds weer terugkeert, is de wetenschapper die *off topic* gaat. Het fenomeen is heel verklaarbaar: je hebt een wekelijks terugkerende column en je gaat, op zoek naar onderwerpen, langzaam maar zeker het net wat wijder uitwerpen. En een graag geziene gast in een *talkshow* wil ook wel over andere onderwerpen meepraten dan alleen maar over zijn eigen vakgebied. Alles goed en wel, maar in welke hoedanigheid zit de betrokken hoogleraar dan voor de camera's? Niemand zal de betrokkene het recht ontzeggen om in beeld te komen,¹² maar moet hij dat ook *als Leids hoogleraar* doen? Carel Stolker zei er verstandige dingen over in zijn vaker genoemde diesrede. Wie de media opzoekt en buiten zijn expertise treedt – en dus in wezen als gewoon burger meepraat – neemt een verantwoordelijkheid op zich. “Gerommel van wetenschappers”, zei Carel, “treft de academie in de kern van een van haar opdrachten: een betrouwbaar baken zijn voor de wereld”. Of het nu een column of een tweet betreft.

Recent deed het omgekeerde zich voor. Geen Leids hoogleraar die de wijde wereld introk om zijn mening te verkondigen: de actiegroep *Extinction rebellion* greep de Leidse dies van 2020 aan om aandacht te vragen voor de klimaatverandering. Geldt het betogingsrecht ook binnen de muren van de universiteit, en welke rol speelt de academische vrijheid bij die vraag? Demonstreren is een grondrecht dat nauw samenhangt met de vrijheid van meningsuiting – zoals gezegd een van de kernwaarden van de universiteit. Het recht wordt beschermd door de Grondwet en verdragen. Tegelijkertijd maken de gebouwen en terreinen van de universiteit geen onderdeel uit van de publieke ruimte, en de algemene regels rond de uitoefening van het demonstratierecht zijn er dan ook niet onverkort van toepassing. De stelling lijkt me zeker verdedigbaar dat personen die niet tot de universitaire gemeenschap behoren, geen aanspraak aan het grondwettelijke demonstratierecht kunnen ontlenen om toegang te verkrijgen tot de gebouwen en terreinen van de universiteit en daar deel te nemen aan demonstraties.

11 Beschikbaar via uio.no/english/about/collaboration/universities-against-death-penalty/.

12 Zie daarover het arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van 19 juni 2018 in de zaak Kula t. Turkije (no. 20233/06).

Los daarvan zou toch voorop moeten staan dat de universiteit ruimte biedt voor debat. Die ruimte moet ook worden geboden aan sprekers of groepen met controversiële opvattingen. De leden van de universitaire gemeenschap en haar gasten moeten de gelegenheid hebben om argumenten en ideeën te testen in een stevig, zij het respectvol debat. Dat past bij een universiteit die een vrijplaats wil bieden waar iedere vraag kan worden gesteld en in vrijheid beantwoord. Dat geldt ook voor tegendraadse thema's, vragen en antwoorden die door sommigen als onaangenaam of aanstootgevend worden ervaren.

Natuurlijk is ook deze vrijheid niet onbegrensd; aan bepaalde eisen valt niet te ontkomen. Enkele algemene uitgangspunten liggen voor de hand. Zo mogen de kerntaken van de universiteit – onderwijs en onderzoek – niet worden verstoord, en dat geldt ook voor de bedrijfsvoering. Allicht moet de wet worden nageleefd, net zoals specifieke regels en gedragscodes van de Universiteit Leiden. Natuurlijk moet censuur of intimidatie van sprekers of leden van het publiek achterwege blijven, evenals uitsluiting (bijv. op basis van godsdienst, politieke gezindheid, huidskleur, sekse, gender, oriëntatie of beperking) of oproepen daartoe. En uiteraard moet de fysieke veiligheid van iedereen steeds gewaarborgd zijn.

Als aan dergelijke voor de hand liggende voorwaarden wordt voldaan, moet de universiteit m.i. graag bereid zijn onderdak te verlenen aan allerlei evenementen. Daarbij mag zij er wel van uitgaan dat geen misbruik wordt gemaakt van haar gastvrijheid. Van misbruik kan sprake zijn indien een evenement er in wezen toe dient om de reputatie van de universiteit in te zetten om glans te verlenen aan doelen die juist haaks staan op de kernwaarden van de universiteit.

En zo zijn we teruggekeerd bij de nachtmerrie van de veelgeplaagde universitaire bestuurder. Wat te doen als een aangekondigde lezing of congres aanleiding geeft tot discussie? Hoe te reageren als er wordt betoogd dat de universiteit geen podium zou moeten bieden aan een controversiële spreker – het zogeheten *no-platforming*? Ik denk dat Carel zou menen, en ik ben het met hem eens, dat het bij voorbaat uitsluiten van een spreker die zich houdt aan de eisen van wet en wetenschap, niet past bij de Leidse kernwaarden.

Dat betekent niet dat alle discussies rond dit thema gemakkelijk of vrijblijvend zijn. Integendeel. Het zal, in een polariserende samenleving, nog een hele kunst zijn om vrij en onverveerd te blijven.

BIJ HET VALLEN VAN DE NACHT

Voor onze 24/7-rector is een lege agenda vrij onvoorstelbaar. Er bestaat naast, of na, de academische vrijheid vast ook een postacademische vrijheid – maar daar moet je wel gebruik van willen maken. Ik zal niet verbaasd zijn als hij binnen de kortste keren opduikt, als minister of zo. Maar ik wens Carel toch vooral een lang en blij gebruik van zijn welverdiende vrijheid toe.

LITERATUURVERWIJZINGEN

- K. van Berkel en C. van Bruggen, *Academische vrijheid*, Den Haag: Boom juridisch 2020.
- J. Gloerich, "De rector die de bliksem laat inslaan", *Elsevier Weekblad*, 27 juni 2018.
- W. Otterspeer, *Het bolwerk van de vrijheid. De Leidse universiteit in heden en verleden*, Leiden: Leiden University Press 2008.
- C. Stolker, "Waarom ik hoogleraren niet tot de orde roep", *de Volkskrant*, 9 februari 2013.
- C. Stolker, *Rethinking the Law School*, Cambridge: Cambridge University Press 2014, p. 325-346.